

l'estat d'una persona, que si condúf a denominar l'hospital de bojós més famosos de França, d'altra banda portà a la locució que assenyala Irene Rocas, la sàvia lexicògrafa de l'empordanès popular, en el parlar de Llofriu (*AlcM*): *anar de baixés* «decaure en la posició social, empobrir-se». Reflex modern del que ja escrivia Bertran de Born en el S. XII: «per qué mos joys, qu'era floritz, *bissesta*» (que Thomas tradueix «se flétrit» i Chabaneau «ma joie ne porte pas de fruit, est frapée de malheur», *RLR* xxxi, 609) com les aigües que, arrossegades pels accidents del declivi, es llançaven rostos avall. Però, si els astròlegs sabien bé el contingut cronològic de llurs pronòstics quan predeien un *anar de beixest*, el poble hi sentia simplement un equivalent de *anar de baixa*, entrar en decadència, i olvidant ja del tot la cronologia el mot quedava vinculat a tots els matisos de *baixar* o de posar-se en els llocs malsans de les clotades.

BLA, que primerament fou BLAN, del ll. *BLANDUS* 'tendre', 'falaguer'. □ 1.ª doc.: fi S. XIII, Llull, *VidesR*.

En tots els temps s'ha conservat, almenys dialectalment, l'acc. etimològica 'suau, dolç, benigne' i 'suau al tacte, tendre'. Molt freqüent en els escriptors medievals: «e per què no-m parlest ab *blanes* paraules?», «per paraules *blanes*», *VidesRoss.*, 98v1, i l'adverbi *blanament* f° 86, n. 122;¹ «aspra penitència és lisa e *blana* en esperança», Llull, *Mil Prov.*, cap. 22; «tot bon jutge se deu mostrar e ésser *blan* als simples e aspre als maliciosos», Eiximenis (*Doctr. Compendiosa*, 78). Però ja antigament apareix també amb el sentit material 'que cedeix al tacte, que no és dur': «jaer en *blan* lit», Llull (*Blanquerna* 1, 1611.26). La forma etimològica, i pertot la més antiga, era *blan* en el masculí, amb la -n conservada d'acord amb la fonètica històrica.

Però, com s'esdevé amb la major part dels adjectius (*rodó* < *rodon*) i amb molts substantius (*cartabó*, *segó*, *escó*, *brià*, *Ferrà*, etc.), aviat introduïren molts, i en diverses zones, la forma analògica *bla*, ja assegurada per la rima i pels diversos manuscrits en autors valencians del S. xv: *bla* rima amb *mà* en Jaume Roig (*Spill*, 14.987), «tornarà *bla* e suau» en la *Quaresma* de Sant Vicent Ferrer (94.132). Avui *blan* segueix essent la forma general a Mallorca (Sineu, 1964; Alcover, *Rond.*, *BDLC* VII, 148), i segons *AlcM* és també la de Menorca, Maestrat i Baixa Ribagorça, però diuen *bla* a Eivissa, a Conflent i a tot el Principat, on encara és mot usual a la major part de les comarques, i ben viu en moltes, especialment de l'Ebre i del NE. i NO. del català oriental, i és també la forma actual valenciana. Els valencians tenen avui tendència a preferir el diminutiu *blanet*, amb sentit generalitzat: «tot allò és un taperal, o siga pedra *blaneta*, blanca» (Montitxelvo, 1962), «les fonts que naixen a la terra *turis* ['tosca'] fan l'aigua *blaneta*, argilosa» (Barxeta, 1962), i sovint com a malnom (*Pepe el Blanet*, a Pego, 1962).

En el Principat el mot es mostra vivaç sobretot en

escriptors de les comarques vigatanes i selvatanes (sovint en la ploma de blanencs com Ruyra o Roig i Raventós) i no solament en l'acc. afí a 'suavitat, dolcesa', com en aquests, sinó també en la material de 'flonjor, negació de duresa': «mai hem sigut tan *blanes* com som aquesta nit» en la cançó de les palles del sant bressol, de Mn. Cinto, etc. És de doldre que l'ús ciutadà del dialecte central hagi tendit a esborrar les diferències entre *bla*, *moll* i *tou*, mantingudes en vigència plena i neta precisió en el parlar de moltes comarques centrals i excèntriques, i en l'ús general de les regions del Migjorn i extrem Nord de l'idioma. La llengua literària barcelonina i general hauria de fer un vigorós i tenaç esforç per restaurar aquestes distincions (en lloc de malgastar llurs energies els nostres teòrics de llenguatge en fútils tabús i prohibicions lingüístiques).

L'ús valencià (tan sovint injustament bescantat) es mostra modèlic en aquest punt com en d'altres; llegim els mots que m'envia J. Giner i M. (c. 1955): «la carn humana o un membre pot ser *bla* sense ser *moll*; d'unes mamelles de dona es pot dir 'les tenia *blanetes* però no molles'; molles són flàccides, relaxades, que s'afonen en tocar-les, mancades de tibantor; un matalaf *moll* és perquè li falta llana; una pilota *molla* és perquè està desinflada; un terreny *moll* s'enfonsa sota el peu; la carn *blana* és suau al tacte, hi cedeix, no té l'aspror de les coses dures, ofereix al tacte la dolçura de cedir si hi ha intensitat en la pressió — que si fos dura no ho faria — tot presentant-li certa resistència; allò que és *moll* no oposa cap cap resistència, s'enfonsa. Un coixí, un matalaf *blanet* cedeix suauement al pes; una poma *blana*, una bacora *blana*, no presenta resistència a les dents. *Tou* pot aplicar-se al pa, igual que *bla*, però amb matisos distints: el pa *tou* és el que té inflor, el que queda esponjós, que es pot comprimir per la pressió, cosa que s'esdevé amb el pa acabat de coure; el pa *blanet* és el que, essent compacte no és, però, dur; el pa amassat a casa, que de cap de les maneres no s'ha posat *tou* (assaonat), i que fins i tant que no es fa dur, és *bla*, es rosega fàcilment, és de bon mos, no és dur. El pa *tou* és també el que havia arribat a ser dur quan el posem en aigua (per donar-lo desfet a les gallines) i s'estova: esdevé *tou* fins que arriba a *moll* i llavors es desfà amb la mà. En un mot, *tou* és bona traducció del cast. *bueco*, no de *blando*. Quant a *bla*, s'usa més la forma diminutiva *blanet*, *blaneta*; però així com els valencians usem *nuet*, *nueta*, i mai *nu*, *nueta*, en l'actual llenguatge popular, en l'adjectiu que m'ocupa, *blanet*, *-eta*, tot i ser la forma més usual, hi ha plena consciència en tothom que és diminutiu de *bla*, *blana*, els quals ocasionalment poden usar-se i jo els he oït algunes voltes: «el pa *blanet* és el que està *bla*», «una cosa *blana* vol dir ---», «és una fusta massa *blana*», «eixe gra ja està *bla*», etc., malgrat que *blanet* fa de sinònim més usual que *bla*; diferent de *nuet*, únic usat: pendre el bany *nuets* al riu, al safareig; van mig *nuetes* les dones d'ara, una dona tota *nueta*, els xiquets van *nuets* pel carrer (a l'estiu); solament els artistes diran *un nu*».